

17. The Open University. (n.d.). *OU Analyse*. URL: <https://analyse.kmi.open.ac.uk/>

18. Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., & Lipchevska, I. (2024). Visualizing educational information: Primary school teachers' views. In *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference* (Vol. 1, pp. 573–584). <https://doi.org/10.17770/sie2024vol1.7885>

19. TU Dublin. (2022). *Learning analytics policy*. URL: <https://www.tudublin.ie/media/website/explore/about-the-university/academic-affairs/quality-framework/documents/Learning-Analytics-Policy-June-22.pdf>

20. Universitat Oberta de Catalunya. (n.d.). *Educational methodology*. URL: <https://www.uoc.edu/en/university/educational-model/methodology>

Науменко С. О.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

МІЖНАРОДНЕ ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ TALIS ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ

Міжнародне порівняльне дослідження «Навчати і навчатися» (Teaching and Learning International Survey, TALIS) – це дослідження умов праці педагогів, освітнього середовища та якості освіти в закладах загальної середньої освіти тощо на основі анонімного опитування вчителів і керівників закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО). Його метою є сприяння країнам-учасникам в удосконаленні національних освітніх систем (Міжнародне дослідження TALIS+, б. д.).

Уперше TALIS було проведено у 2008 р. Наступні цикли дослідження проводилися кожні 5-6 років: у 2013, 2018 і 2024 р. Наступне дослідження відбудеться у 2030 р.

Кожен цикл дослідження має визначену тематику – основні й додаткові теми (напрями). Наприклад, *TALIS 2008* спрямовувалося на дослідження чотирьох теми роль та функції керівництва ЗЗСО; професійний розвиток вчителів; оцінювання роботи вчителів та отримання зворотного зв'язку; переконання і ставлення вчителів щодо викладання та їхньої педагогічної практики (*TALIS 2008 Technical Report*, 2010, 18). *TALIS 2013* зосереджувалося на: педагогічній і професійній практиці вчителів; оцінюванні роботи педагогів, формах і характері зворотного зв'язку та використанні отриманої інформації для стимулювання вчителів і сприяння їхньому професійному розвитку; професійному розвитку вчителів, їхніх потребах та перешкодах; політиці та практиці на рівні ЗЗСО, які формують навчальне середовище та роботу вчителів; створенні та підтримці ефективного шкільного керівництва в епоху підзвітності та децентралізації освітніх повноважень; впливі на вчителів останніх тенденцій у шкільному керівництві та управлінні; задоволеності вчителів своєю роботою та їхньому сприйнятті клімату в ЗЗСО і класах, де вони працюють (*TALIS 2013 Technical Report*, 2014, 22). *TALIS 2018* охопило 11 тем:

педагогічна (навчальна) практика вчителів; шкільне керівництво; професійна практика вчителів; освіта й підготовка вчителів; зворотний зв'язок і розвиток вчителів; шкільний клімат (атмосфера в ЗЗСО); задоволеність роботою (включаючи мотивацію); проблеми людських ресурсів вчителів і зв'язки зі стейкхолдерами; самоефективність вчителів; інновації; рівність та різноманітність (TALIS 2018 Technical Report, 2019, 24). *TALIS 2024* досліджує питання різноманітності та рівності, використання технологій в освіті, соціально-емоційного навчання, екологічної освіти, навчання та розвитку вчителів, практики роботи вчителів, професійного сприйняття, інституційного середовища для навчання, характеристик вчителя, керівника та ЗЗСО (Teaching and Learning International Survey (TALIS) 2024 Conceptual Framework, 2025, 14-15).

Із цих тем, на думку організаторів дослідження TALIS 2024 в Україні, чотири є найбільш актуальними для нашої країни: соціально-емоційне навчання; рівність, зокрема жінок і чоловіків; екологічна освіта; використання цифрових ресурсів для навчання, включно із штучним інтелектом (ШІ), в тому числі для гібридного формату (Міжнародне дослідження вчительської професії «Навчати і навчатися», б. д.).

У дослідженні TALIS використовуються два типи анкет: для керівника ЗЗСО та вчителів-учасників вибірки. Анкети заповнюються у паперовому форматі або онлайн.

Україна вперше повноцінно долучилася до дослідження TALIS у 2024 році (участь у TALIS+ – додатковому раунді для країн, які ще не брали участі в дослідженні і не встигли приєднатися до основного раунду (Міжнародне дослідження TALIS+, б. д.). Це дослідження триватиме упродовж 2024-2026 рр. і складається з підготовчого етапу, який передбачає підбір країн, напрацювання національних перекладів й адаптація інструментарію (2024 р.), пілотного етапу (2025 р.), в якому взяли участь 30 українських ЗЗСО (30 директорів і 600 педагогів 5-9 класів) та основного етапу (2026 р.), в якому візьмуть участь 252 українських ЗЗСО (252 директори і понад 4 000 педагогів 5-9 класів) (Міжнародне дослідження вчительської професії «Навчати і навчатися», б. д.). Звіт про результати дослідження буде оприлюднено у 2027 р.

У раунді TALIS+ використовуються ідентичні інструменти дослідження, що й у дослідженні TALIS 2024, тому отримані результати керівників і педагогів українських закладів загальної середньої освіти можна буде порівняти з результатами інших країн-учасниць, які братимуть участь в основному і додатковому раундах.

Натомість до 2024 р. в Україні проводилося два дослідження, в яких використовувався інструментарій дослідження TALIS. Так, у 2017 р. Українська асоціація дослідників освіти за підтримки Міністерства освіти і науки України організували і провели «Всеукраїнське моніторингове опитування директорів та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів щодо викладання та навчання». У цьому дослідженні використовувалася методологія та інструментарій TALIS, зокрема, анкети міжнародного порівняльного

дослідження TALIS 2013. В опитуванні взяли участь 3 600 вчителів 5-9 класів і 201 директор із 201 українського закладу загальної середньої освіти (Міжнародне дослідження вчительської професії «Навчати і навчатися», б. д.; Щудло та ін., 2018а, 12).

Метою цього дослідження було виявлення та аналіз на основі надійних порівнюваних показників соціально-демографічних і професійних характеристик українських вчителів та навчального середовища ЗЗСО (Щудло та ін., 2018а, 10).

Дослідницькими завданнями опитування були: виявлення соціально-демографічного та професійного профілю українських вчителів і директорів ЗЗСО; аналіз шкільного лідерства, підходів до шкільного управління та адміністрування; вивчення рівня підготовки та професійного розвитку вчителів; вивчення форм і ефективності оцінювання діяльності вчителів; виявлення характеру шкільної культури; з'ясування методів та засобів викладання; аналіз цінностей та професійних уявлень вчительської спільноти, оцінка рівня самоефективності та задоволеності роботою вчителів та директорів ЗЗСО тощо (Щудло та ін., 2018а, 10).

У ході дослідження було: *сформульовано соціально-демографічний та професійний профіль українських учителів* (стать, вік, досвід роботи, рівень освіти, підготовленість вчителя, професійний розвиток, потреби професійного розвитку та перешкоди до нього) *та директорів українських ЗЗСО* (стать, вік, досвід роботи на посаді директора, рівень освіти, підготовка до виконання функцій директора, професійний розвиток, розподіл часу на виконання різних завдань, роль директора в управлінні, сфери відповідальності, перешкоди до професійного розвитку, задоволеність роботою); *сформовано «профіль українських шкіл»* (тип, кількість учнів, кількість вчителів, забезпеченість ресурсами, клімат у ЗЗСО, шкільна автономія, робоче навантаження); *досліджено розподіл учителів в українських ЗЗСО щодо: розташування ЗЗСО у населених пунктах різної величини, які ЗЗСО мають мовні проблеми, в яких навчаються учні з особливими потребами та із малозабезпечених сімей; досліджено такі напрями як: професійний розвиток і підтримка вчителів, оцінювання роботи вчителів і зворотний зв'язок, навчальні форми і методи та переконання вчителів, участь українських учителів у програмах професійної мобільності за кордоном, самоефективність учителів та їхня задоволеність роботою та здійснено порівняння усіх цих напрямів і показників із даними країни-учасниці TALIS 2013* (Щудло та ін., 2018а).

Так, згідно із результатами дослідження, український вчитель – це жінка 45 років, яка має вищу освіту та понад 20 років професійного стажу, працює 52 години на тиждень, має потребу у цифрових навичках та не має досвіду роботи з учнями з особливими освітніми потребами і якій найбільше дошкуляють запізнення і списування (Кисельова, б. д.; Щудло та ін., 2018б, 49). Керівник вітчизняного ЗЗСО – жінка 52 років, яка працює на посаді директора понад 14 років, має вищу освіту та задоволена своєю роботою. «Українська школа» – державний ЗЗСО, в якому в середньому навчається 345 учнів і працює

33 вчителя (в середньому 18 учнів в класі), який має високий рівень автономії у методичних питаннях, але низький рівень автономії у прийнятті рішень щодо управління фінансами, у якому існують добрі стосунки між вчителями й учнями та існує атмосфера підтримки і взаємоповаги між колегами, який має нестачу або погану якість навчальних матеріалів, комп'ютерів та програмного забезпечення для навчання, інтернет-зв'язку, бібліотечних матеріалів та в якому гострою є проблема списування учнів (Кисельова, б. д.; Щудло та ін., 2018b, 50-52).

У 2018 р. Громадська організація «ЕдКемп Україна» (EdCamp Ukraine) та Міністерство освіти і науки України провели дослідження «Навчати і навчатися: як і куди зростати українському вчительству?» з використанням адаптованого інструментарію TALIS (Елькін та ін., 2019). У цьому дослідженні взяли участь 8 427 педагогів, серед яких було 405 директорів.

Мета дослідження полягала у вивченні спектру уявлень педагогів та інших стейкхолдерів про чинну в Україні систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників, загальні проблеми, що з нею пов'язані, а також очікувані педагогами і стейкхолдерами зміни для подальшого застосування при підготовці конкретних кроків з реформування системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників в Україні (Елькін та ін., 2019, 20).

Серед питань, які досліджувалися, були: професійне сприйняття педагогів самих себе, свого професійного шляху; особливості сучасної професійної діяльності в ЗЗСО – сприйняття колегами і адміністрацією, усталені педагогічні підходи та окремі практики, учительські дії у типових і нетипових ситуаціях у класі; підвищення кваліфікації шкільних педагогів: яким воно є, в тому числі виявлення бар'єрів у професійному зростанні, та яким воно має бути; сертифікація педагогів і зворотній зв'язок у викладанні.

Результати дослідження виявили, що: на думку 78,7% вчителів, які взяли участь у дослідженні, чинна система підвищення кваліфікації має бути реформована; 66,2% респондентів вважають, що підвищення кваліфікації повинно повністю фінансувати держава; 37% опитаних зазначили, що 150 годин за 5 років для підвищення кваліфікації є недостатнім для повноцінного професійного зростання, 49% освітян хотіли б збільшити кількість годин на рік, які вони інвестують у своє підвищення кваліфікації та розвиток (Елькін та ін., 2019). Найбажанішими формами підвищення кваліфікації були названі: очні курси і тренінги (63,9%), програми обміну (56,1%), дистанційне навчання (53,6%), кваліфікаційні програми з обов'язковою видачею свідоцтва або диплома (53,3%), а найбажанішими напрямками підвищення кваліфікації: володіння іноземною мовою (44,9%), профілактика професійного вигорання (42,6%), компетенції зі створення нового освітнього простору (38,8%), «наскрізні» навички (37,5%) (Елькін та ін., 2019, 83, 86). Водночас було виявлено, що найменш затребуваними напрямками професійного розвитку є: вразливі групи здобувачів освіти, подолання дискримінації, володіння державною або рідною мовами.

Дослідження TALIS проводиться повністю анонімно і використовується лише для збору даних, а не для оцінювання або самооцінювання освітян, ЗЗСО тощо. Водночас країни-учасниці використовують результати дослідження TALIS для удосконалення (реформування) своїх освітніх систем. Так, у Великій Британії під час дослідження TALIS 2018 було виявлено перевантаженість учителів. Було створено робочу групу, яка шукала способи зменшення цього навантаження. За результатами роботи цієї групи ухвалили конкретні рішення. Зокрема, у зарплатах вчителів почали враховувати виконання ними додаткових адміністративних завдань. У Словаччині були запроваджені національні реформи, спрямовані на зменшення адміністративного навантаження на вчительство. Австрія розширила автономію вчительства і керівництва ЗЗСО. У Південній Африці виявили, що вчителям «бракує» цифрових навичок. Організували відповідне підвищення кваліфікації для вчительства, яке допомогло їм впевненіше використовувати інформаційно-комунікаційні технології у своїй діяльності. Завдяки цьому кроку ЗЗСО в ПАР, коли почалася пандемія коронавірусу, виявилися більше готовими до переходу на дистанційне навчання. У Казахстані підвищили прохідний бал для вступу на педагогічні спеціальності – з 60-100 балів до 140 під час відбору. Згодом також підвищили зарплати вчительству. У результаті цього професія «вчителя» стала привабливішою і більше людей почали розглядати її як серйозний вибір на майбутнє (Міжнародне дослідження вчительської професії «Навчати і навчатися», б. д.; Міжнародне дослідження TALIS+, б. д.).

Для України результати дослідження TALIS «будуть корисними для реформування системи педагогічної освіти і системи підвищення кваліфікації вчительства та розуміння портрету українського педагога, який продовжує навчати дітей в умовах війни» (Міжнародне дослідження TALIS+, б. д.). Зокрема, дослідження TALIS дасть можливість оцінити поточні умови праці українських освітян та визначити їхні ключові виклики і потреби. Це, в свою чергу, дасть можливість уряду України розробити ефективні заходи для підтримки вчителів та покращення їхніх умов праці (Міжнародне дослідження вчительської професії «Навчати і навчатися», б. д.). Тобто, «дослідження TALIS допоможе Україні зрозуміти, де і як поліпшувати вчительську професію так, щоб це йшло на користь і самим освітянам, і системі освіти загалом» (Міжнародне дослідження TALIS+, б. д.).

При цьому дослідження TALIS в Україні буде мати й свої особливості: 1) анкети було частково розширено й адаптовано щодо: пережитого освітянами під час повномасштабної війни досвіду; адаптації вчительської роботи у воєнних і повоєнних умовах; перспектив ефективного подолання освітніх втрат учнівства; роботи з учнівством, яке через війну проживає за кордоном, є внутрішньо переміщеними особами, опинилося в складних життєвих обставинах; розвитку стійкості та інших соціально-емоційних навичок учнівства; створення в закладі освіти безпечного освітнього середовища; підвищення кваліфікації педагогів; 2) заповнення анкет буде відбуватися онлайн у зручний для вчителів і керівників ЗЗСО час, щоб менше залежати від

обставин війни (повітряних тривог, вимкнень електроенергії та інтернету); 3) у дослідженні візьмуть участь заклади, розташовані на території активних бойових дій або навіть у тимчасовій окупації (за умови, що їхні представники не перебувають на окупованій території) (Міжнародне дослідження вчительської професії «Навчати і навчатися», б. д.).

На нашу думку, також буде цікавим порівняння результатів опитування директорів і вчителів українських закладів загальної середньої освіти у TALIS 2024-2026 із результатами досліджень: «Всеукраїнське моніторингове опитування директорів та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів щодо викладання та навчання» (2017) і «Навчати і навчатися: як і куди зростати українському вчителю?» (2018), які використовували інструментарій дослідження TALIS. Це дасть можливість виявити зміни у «портреті українського вчителя», «портреті керівника українського закладу загальної середньої освіти», «профілі українського закладу загальної середньої освіти» з метою вироблення практичних механізмів удосконалення національної освітньої системи як невід'ємного складника єдиного європейського освітнього простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. TALIS 2008 Technical Report. (2010). OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264079861-en>
2. TALIS 2013 Technical Report. (2014). TALIS, OECD Publishing. URL: <https://web.archive.oecd.org/2020-04-30/273403-TALIS-technical-report-2013.pdf>
3. TALIS 2018 Technical Report. (2019). TALIS, OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/programmes/edu/talis/talis2018supportmaterials/TALIS_2018_Technical_Report.pdf
4. Teaching and Learning International Survey (TALIS) 2024 Conceptual Framework. (2025). OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/7b8f85d4-en>
5. Елькін О., Марущенко О., Масалітіна О., & Міньковська І. (2019). *Навчати і навчатися: як і куди зростати українському вчителю? Результати дослідження сфери підвищення кваліфікації й сертифікації у рамках спільної ініціативи руху EdCamp Ukraine і Міністерства освіти і науки України*. «Дім Реклами». URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/df4ebb_efe324089d574e64af64918b415015cd.pdf
6. Кисельова К. (б. д.). Профіль українського вчителя і директора: що ми про них знаємо. *Освіторія Медіа*. URL: <https://osvitoria.media/experience/profil-ukrayinskogo-vchytelya-i-dyrektora-shho-my-pro-nyh-znayemo/>
7. Міжнародне дослідження TALIS+ (б. д.). *OECD, EdCamp Ukraine, Міністерство освіти і науки України, Український центр оцінювання якості освіти*. URL: https://oplatforma.com.ua/files/news/2024/Doslidzhenya_Talis_opys_2024_Pedrada.pdf?utm_source=chatgpt.com
8. Міжнародне дослідження вчительської професії «Навчати і навчатися» (б. д.). *TALIS. EdCamp Ukraine*. URL: <https://talis.edcamp.ua/pro-talis/>
9. Щудло С., Заболотна О., & Лісова Т. (2018а). *Українські вчителі та навчальне середовище. За результатами Всеукраїнського моніторингового опитування викладання та навчання серед директорів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів (за методологією TALIS)*. Трек-ЛТД. URL: <https://sau.in.ua/app/uploads/2019/07/Ukrayinski-vchyteli-ta-navchalne-seredovyshhe.pdf>
10. Щудло С., Заболотна О., & Лісова Т. (2018б). *Український учитель у дзеркалі всеукраїнського опитування за методологією TALIS*. (Презентація). URL:

Стойка О. Я.

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ В НАЦІОНАЛЬНУ СИСТЕМУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ

Сучасна система освіти України переживає період глибоких і багатовимірних трансформацій, зумовлених як внутрішніми реформами, так і зовнішніми викликами, серед яких особливе місце посідає повномасштабна війна. Освітня галузь стала одним із ключових секторів, що зазнали суттєвих структурних та змістових змін, адже в умовах тривалої кризи освіта виконує не лише навчальну, а й соціальну, інтеграційну та стабілізаційну функції. Одним із центральних напрямів стратегічного розвитку загальної середньої освіти визначено її інтеграцію до європейського освітнього простору, що передбачає адаптацію України до загальноєвропейських стандартів і практик (Дичківська, 2018, 12–18). Така інтеграція включає гармонізацію змісту освітніх програм, модернізацію методик навчання, впровадження сучасних систем оцінювання та узгодження управлінських моделей із європейськими підходами (Закон України «Про освіту», 2017).

У контексті воєнного стану актуальність дослідження процесів інтеграції істотно зростає, оскільки система освіти зазнає безпрецедентних випробувань: масових освітніх втрат, порушення рівного доступу до навчання, вимушеної міграції учнів і вчителів, переходу до дистанційних чи змішаних форм навчання та необхідності забезпечувати психологічну підтримку учасників освітнього процесу. Згідно з аналітичними даними ЮНЕСКО (2023, 22–28), руйнування інфраструктури, нестача ресурсів та нерівномірність освітніх можливостей вимагають пошуку нових моделей організації шкільної освіти й адаптації найефективніших міжнародних практик для умов України.

Інтеграція в європейський освітній простір є тривалим, багатокомпонентним соціокультурним процесом, який охоплює не лише реформування освітньої політики, а й переосмислення ціннісних основ, педагогічних традицій та культурно-освітніх підходів. Європейський освітній простір формувався на засадах якості, інклюзивності, демократичності та рівних можливостей, і його інтеграція в український контекст потребує врахування історичного досвіду, управлінських моделей та педагогічних інновацій різних країн ЄС.